

Sufismens historia

– Historien har ett djup. Det säger historikern Hossein Sheiban, när jag träffar honom för ett samtal om hans nyutkomna bok *Den sargade dygden*. Den skildrar tre poeter i det forna Persien, deras livs- och tankevärld.

– ”Islam är främmande för kritiskt tänkande och en upprepning av givna sanningar, medan västerländskt tänkande är dynamiskt” brukar det ju heta. Men i boken har jag tagit fram exempel på tidig kritik inifrån islam, säger Hossein Sheiban.

– Kärleksdiktaren **Hafez** (ca 1315/1320–1389/1390) skrev vackert, han var en ensam mystiker men inte sufi. **‘Obayd** (ca 1300–ca 1370) var satiriker men varken sufi eller mystiker. **Sa’di** (ca 1209–1292) var både och. Han tillhörde en sufi-orden som riktade kritik mot tillämpningen av religionen och såg sufismen som ett ideal.

– Mystik fanns i Iran utan att den var sufisk. Sufismen är smalare än islamisk mystik: Från 700-talet och framåt börjar man ta avstånd från makt och rikedom och beger sig till ödsliga områden för att glömma allt världsligt och ägna sig åt tanken på Gud. De såg honom i allt möjligt. Känslotillståndet liknade kärleken. Principer för en moralisk praktik grundas. Det här betraktades som hä-

Hossein Sheiban är historiker, verksam vid Stockholms Universitet.

Foto: Henrik Persson

diskt och många avrättades.

– Sufierna höll saker hemliga, de visste att reaktionerna skulle bli starka. En del hade börjat gå ut och säga ”Om själen bär spår av Gud, så finns Gud i mig.” Men det här var alltså det teologiska brott som man kunde avrättas för. En människa hävdade sig bära spår av Gud.

– En del hade danser, andra hade inte danser. Det fanns krigar-sufier som hade egna grupper med egna ledare. Kvinnor kunde också vara sufier men de var då åtskilda från män. Även en kvinna kunde vara *ayattollah*, ha fått ett ”tecken från Gud”.

Rödklätt bondeuppror

Under de första 100 åren av muslimskt inflytande betraktades perserna som *dhimmi*. Det innebar att de fick ha sin egen gamla zoroastriska

religion kvar, men måste betala skatt. Araberna, som var muslimer, var däremot befriade från skatt.

– Perserna *fick* inte bli muslimer, vid den här tiden, berättar Hossein Sheiban.

– Men det umajjadiska kalifatet bryter sönder det hela. Etniska gränser försvann. Det tog dock 300 år innan folk i Iran började gå över till islam.

– Ännu på 800-talet fanns det till exempel bondeuppror med för-islam-ska inslag: Babak, ”de rödklädda”. De i sin tur hade föregåtts av 500-talets mazdakister, som hade en socialistisk karaktär.

Övergick till arabiska

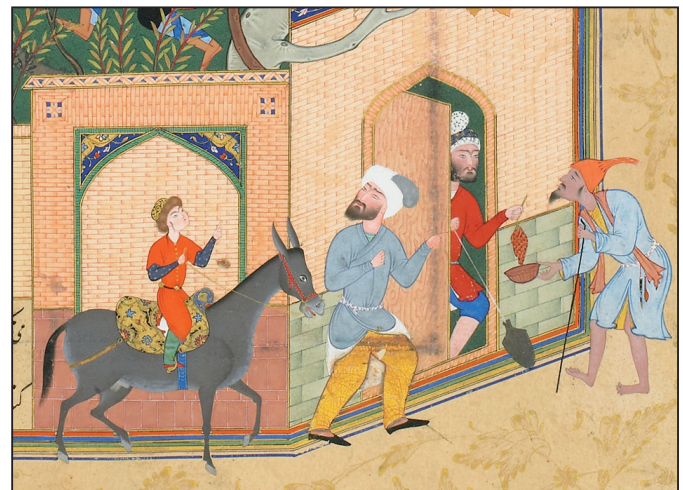
– Texter på fornpersiska finns från 500-talet f Kr. Den första nypersiska texten som upptäckts är från 790-talet och är skriven med hebreiska bokstäver. På 800-talet övergick man till arabiska.

– Från 900-talet uttrycker sig bondeupproren som upprorisk islam. Samtidigt växer nypersiskan fram. Dikter som är skrivna på 900-talet och framåt kan jag förstå obehindrat. Skriftspråket är arabiskt men har fått tillägg och anpassats efter persiska.

– Historien har ett djup. När vi talar med varandra om den kan den användas ideologiskt och politiskt.

Henrik Persson

Fakta: Hossein Sheiban: *Den sargade dygden*. Ellerströms förlag 2014

Sufi-folio från *Haft Awrang* (Sju Troner), av Jami, 1550-talet. Detaljer. Foto: Wikimedia Commons